

Abdulla Bəkir oğlu Abdullayev
AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu
"İlk orta əsrlər arxeologiyası" şöbəsi

KASPIANA ƏYALƏTİ VƏ KASPİLƏR

Açar sözlər: Kaspiana, Qafqaz Albaniyası, Atropatena, kaspi

Ключевые слова: Каспиана, Кавказская Албания, Атропатена, каспи

Key words: Caspiana, Caucasian Albania, Atropatena, caspi

Azərbaycan tarixinin və arxeologiyasının vacib məsələlərindən biri xalqın etnogenezində mühüm rol oynamış antik və ilk orta əsr tayfalarının öyrənilməsi, onlara məxsus maddi mədəniyyət nümunələrinin və tarixi-arxeoloji abidələrinin tədqiqidir.

Kaspiana əyaləti antik və ilk orta əsrlərdə bəzən Qafqaz Albaniyasının bəzən də Atropatenanın tərkibində olmuş, müəyyən dövrlərdə isə şimal hissəsi Albaniyanın, cənub hissəsi isə Atropatenanın sərhədləri daxilində olmuşdur (1; 2; 3).

Tarixdə ilk olaraq Herodotun "Tarix" əsərində adı çəkilən kaspilər Kaspiana vilayətində yaşamış qədim etnoslardan biridir (4). Lakin onların Midiya və Albaniya ərazilərində yaşadıkları ərazilərin dəqiq koordinatlarını müəyyən etmək çətindir. Ancaq mənbələrdən məlumdur ki, kaspilərin bir hissəsi Albaniyada iki bölgədə - Dərbənd ərazisində və Mil düzündə, digər hissəsi Midiyada - Kürün Arazla birləşdiyi yerdən Xəzərədək olan hissəsindən cənubda məskunlaşmışdılar. Bu ərazinin adı III əsrdən Balasakan olaraq bilinməkdədir.

Herodot bildirir ki, kaspilər e.ə. 550-330-cu illər arası mövcud olmuş Əhəməni imperiyasının 11 və 15-ci satraplığının tərkibində idilər. Həmçinin, İran-yunan müharibələri zamanı kaspilərin fars ordusu sıralarında yunanlara qarşı muharibədə iştirak etdikləri də qeyd olunmaqdadır (4).

Kaspilər haqqında digər antik dövr Yunan və Roma tarixçilərinin - Strabon, Siciyalı Diodorus, Plutarkhos, Tacitus, Arrian və digərlərinin də əsərlərində də dəyərli məlumatlara rast gəlinir (5). Mənbələrdə kaspi adı yalnız etnos olaraq deyil həm də coğrafi ad olaraq çəkilir. Albaniya ərazisi kimi qeyd olunan Kaspiana vilayəti, Kaspi dənizi, Kaspi gölü, Kaspi qapıları və s. buna misaldır. Hal-hazırda Xəzər dənizi olaraq bildiyimiz Kaspi dənizi adı da kaspilərdən götürülmüşdür.

Kaspiana vilayətinin adını kaspilərdən aldığı qeyd edən Strabon artıq onlar haqqında soyları tükənmiş qəbilələr şəklində bəhs etməkdədir. Strabonun yaşadığı dövrü də nəzərə alsaq görərik ki, bu dövrdə kaspilər assimilyasiya fəaliyyətinə məruz qalmışdır. Təbii ki, bu onların tamamilə yox olduğu mənasına gələ bilməz. Ehtimal ki, Strabon kaspilərin bölgədəki etnik və siyasi nüfuzunu itirdiklərini nəzərdə tutmaq istəmişdir (2).

Lakin Strabondan sonra Albaniya haqqında bəhs edən digər tarixçilər onun fikirlərinin tamamilə əksini qeyd etmişdilər. B.e. 23-79-cu illərində yaşamış Qay Pliniy Sekund Albaniya haqqında bəhs edərkən Kaspi dənizi sahillə-

rindəki Kaspi qəbiləsindən danışır. Kaspi keçidi adlandırılan yerdə onların daha çox nüfuza malik olduqlarını qeyd edən Pliniy dolayı yol ilə Kaspilərin hələ də tarix səhnəsindən çəkilmədiklərini sübut etməyə çalışır (5).

Kaspilərin üçüncü hissəsi Midiyanın şərqində məskunlaşmışdı. İ.M.Dyakonov onların kassitlərlə qohum olduğunu qeyd etmişdi (6; 7). Midiyanın bir hissəsi - indiki Güney Azərbaycan ərazisini əhatə edən, mənbələrdə Kiçik Midiya adı ilə tanınırdı ki, əhalinin etnik mənsubiyyətinə görə Böyük Midiyadan ayrılırdı. Q.Qeybullayev qeyd edirdi ki, məhz burada yaşamış mannalar, madaqlar, kaslar və digər qədim etnoslar əsasında Azərbaycanda yeni etnos formalaşmışdı (9). Kiçik Midiya e.ə. IV əsrdən başlayaraq Atropatena adlandırılmağa başlanmışdı.

Yerli əhalinin bu adı necə tələffüz etdiyini bilməsəkdə, VI əsrə aid Dərbənd qala divarları üzərində Aturpatkan adının yazılması bu ölkənin rəsmi adının Atarpatkan olduğunu göstərir. Ərəb mənbələrində isə bu ad artıq VII əsrdən Azərbaycan olaraq keçməkdədir (5).

Müxtəlif dövrlərdə atropatənlərin irandilli olması barədə fikirlər səslənsə də (8), sonrakı araşdırmalar bu fikirlərin əsassız olmasını ortaya çıxarmışdır (9). Ümumilikdə iranşunaslar qədim ön Asiyada bir dil ailəsinin mövcudluğundan bəhs etmiş və onu Kaspi dil ailəsi adlandırmışlar. Onlar bunu Kaspi etnonimindəki elam dilində cəm bildirən şəkilçi sonluq - pi komponentindən irəli gələrək söyləmişlər və bu dil ailəsinə elam mənşəli hesab etmişlər. Lakin elə Herodotun kaspilər haqqında qeydlərinə nəzər salsaq görərik ki, kaspilər yalnız Midiya və Albaniya ərazisində yox, Orta Asiyada, Əhəməni imperiyasının XV satraplığında da yaşamışlar (7). Orta Asiyada isə heç vaxt elam və qafqaz dilli xalqların yaşamadığını nəzərə alsaq, çox aydın şəkildə kaspilərin elam dilli olmaması faktı üzə çıxır. Q.Qeybullayev də qeyd edir ki, kaspi etnonimindəki pi sonluğu heç də kənar dil elementi deyil. O əslində bu etnonimin kasbi olduğu fikrini səsləndirmişdi (9).

Kaspilərin Əhəməni imperiyası ərazisində məskunlaşdıqları bölgələrdən biri də XI satraplıq olmuşdur və bu satraplığa daxil olan Qəzvin şəhərinin adı da ehtimal olunur ki, məhz kasbi adının (kasbiyən, qəzbiən) təhrif olunmuş formasıdır. Burdakı "vi" komponenti kaspi etnonimindəki "bi" komponentinin şəkli. Bu da məlumdur ki, Qəzvin əhalisi türk azərbaycanlılardan ibarətdir. Digər bir tərəfdən "kaspi" adının Gürcüstan ərazisində qədimdən yaşayan azərbaycanlıların yaşadığı məntəqənin adında öz əksini tapması onu göstərirkə, bu bir türk özünüadlandırma və təbii ki, elamlıların "pi" şəkilçisi burda öz əksini tapa bilməzdi.

Q.Qeybullayev "Azərbaycan türklərinin təşəkkülü tarixindən" adlı əsərində də qeyd edir ki, "bəzi tədqiqatçılara görə, guya kaspi, zaqros, elam, hürri və s. dillərdə danışmış mannalar irandilli midiyalılar tərəfindən assimilyasiya edilmiş və irandilli Atropatən xalqı yaranmış, lakin sonradan XI-XII əsrlərdə türkləşmişlər". Ancaq sonrakı araşdırmalar nəticəsində aydın olmuşdur ki, mannalılar və midiyalılar iranmənşəli deyil, elə türkmənşəlidir. O zaman türkmənşəli olan manna və midiyalılar da iran yox məhz türk dilli Atropatən xalqını formalaşdırmışdılar (9).

Strabon da Atropatın irandilli olmadığını, onun midiyalı olduğunu qeyd edirdi (2). Belə məlum olur ki, Atropat fars deyildi və əslində bu ad Atarpat yaxud Adarbad adının qədim yunan yazılışdır. İbn əl-Fəqihin də bu adı Adarbad kimi yazması bunu sübut edir (10). O, Adarbadın atasının adının İran, babasının adının Asvat olduğunu bildirir. Əslində isə bu ad İran yox Əran, yaxud Arandır. Əl-Fəqih sadəcə olaraq bu adı tanış olduğu İran adı ilə qarışdırmışdır. Aran isə türkcə ərən, igid cəsur mənasındadır. Asvat isə türkmənşəli Asbat adının fonetik şəkli. Bu adın birinci hissəsi Əs türkcə - ağıllı, zəkali, bat isə bir çox türk hökmdarlarının adında əksini tapan hissələrdəndir. Mənbələrdən birində qeyd edilir ki, Aturpatakanın paytaxtını Əran Quşnasp tikmişdir. Bu fakt da özlüyündə Atropatın atasının adının İran yox, Əran olduğunu təsdiqləyir. Məlumdur ki, Atropatenanın paytaxtı Gəncək (Qanzak və ya Qazaka) şəhəri idi və fars mənbələrində qeyd edilir ki, bu şəhəri turanlı Əfrasiyab tikmişdir. Belə çıxır ki, Gəncək şəhərini Atropatın babası paytaxt etmişdir və bu nəsil türkmənşəli idi (9).

Q.Qeybullayev bildirir ki, "Atropatənada əhalinin türkmənşəli dildə danışdığını sübut edən ən tutarlı fakt budur ki, manilər e.ə VIII-VII əsrlərdə iranlaşmamışdılar. Midiya xalqı iranmənşəli olmadığına görə, manililəri assimilyasiya edib iranlaşdırma bilməzdi. Atropaten xalqı Manna və Maday etnoslarının birbaşa varisi, dilləri isə əsrlər boyu davam etmiş etnik prosesin nəticəsində təşəkkül tapmış türkipli dil idi. E.ə. IV əsrdən sonra bu dil irandilli ola bilməzdi. Çünki bu belə olsaydı atropenlilər də farsdilli olardılar. Madayların dili irantipli deyildi və onların türkdilli olmasını anlamaq üçün madaylardan qalmış şəxs adları və toponimlərə baxmaq kifayətdir. Manna ərazisində ənənəvi dil heç bir assimilyasiya məruz qalmamışdır (9). Həmçinin, VII əsrdə belə ərəb mənbələrində Azərbaycan "türklər ölkəsi" adlanırsa deməli bu etnosun dili irandilli ola bilməzdi (5).

Baxmayaraq ki, atropatenlərin şəxs adları və toponimləri haqqında məlumat olduqca cüzi olsa da bu nümunələri də yalnız qədim türk dili vasitəsilə izah etmək mümkündür.

Əfrasiyab - Abra türkcə - xilaskar, si və ən (əb) şəkilçiləri isə - bacarıqlı fərasətli mənasındadır. Bu "abra" komponenti Xarəzmdə Afriqlər sülaləsinin banisi Afraq şəxs adında var. Bariaks - Makedoniyalı İskəndərin işğallarına qarşı üsyan qaldırmış midiyalı olan bu şəxsin adı Buy-Arik şəxs adının yunanca təhrif olunmuş formasıdır. Boyariks şəxs adı ilə uyğundur. Orontobat - türkcə oris, orus və bat hissələrindəndir. Mənası - mətin, möhkəm, bahadır deməkdir. Artəşes - türkcə arda - şux, şes - qardaş sözlərindəndir. İotab - türkcə yot yaxud ot - dava, dərman və çoxmənalı əbə sözlərindəndir. Nizami Gəncəvinin İskəndərnamə poeməsindəki Nüşabə adı ilə eyni quruluşdadır.

Atropatenlərin toponimlərinə də nəzər saldıqda onların qədim türk dilli etnos olduqlarını görürük. IX-XIII əsr ərəb müəlliflərinin mənbələrində xeyli sayda Cənubi Azərbaycana məxsus şəhər və kənd adları çəkilir ki, sonralar kəndlərin tanış olmadığı adları yanlış qeyd etmələri nəticəsində bir çox fonetik dəyişikliyə və təhrifə məruz qalmışlar (10; 11). Məsələn, Atropatənada qeyd olunan Fraata şəhərinin əslində Fratay daha dəqiqi isə Fraçaydır. Ərəb mənbələrində isə bu ad Əfrahrud kimi yazılmışdır. Türkcə abra - xeyr verən mənasındadır (9; 12).

Azərbayad-bu ad Azar formasında ilk dəfə Ptolomey tərəfindən qeyd olunmuşdur (3). Türkcə ozər-əks tərəfdə yerləşən mənasındadır, bad hissəsi isə məskən mənasındadır.

Sadalanən şəxs adları və toponimlərdən də görünür ki, Atropatena ərazisində yaşayan etnoslar türkdilli etnoslar idi. Xüsusilə, e.ə. VI əsrə qədər Əhəməni imperiyasının təsiri altına düşənə qədər kaspilər arasında da yayılan şəxs adları da türkcə izah oluna bilər. Bu sözlərin və adların böyük bir qismi türk dili elminin yaradıcısı sayılan Mahmud Kaşğari tərəfindən 1072-1074-cü illər arası qələmə aldığı "Divani Lügati Türk" əsərinə daxil edilmişdir.

XIV əsrdə yaşamış tarixçi Fəzlullah Rəşidəddin Həmədani "azar" kəliməsinin türkcə yüksək, uca anlamına gəldiyini qeyd etmişdir. Q.Qeybullayev bu kəlimənin kaspilərdə də eyni mənada işləndiyini bildirmişdir (9).

Kaspilərdə rastlanılan digər şəxs adlarından qədim Türkcədə cüssəli mənasına gələn "Bazu", ata-ananın oğlan uşağının böyüdükdən sonra varlı olmasını arzu edən "Atarlı" və ya "Otarlı", "var-dövlət", "mülkiyyət" mənasında işlədilər - Barbari, "bacarıqlı, istedadlı" mənasını verən - İppuliya, həmçinin, İnbuliya - "ön cərgədə duran", Vabil- "mərd, qoçaq", Baqazuşa - qədim türklərdə bökə - igid, çus - qiymətli, dəyərlı və tay - "onun kimi" sözlərindəndir (12).

Antik müəllif Ovidiy Qara dənizin şimal çöllərində Eqis adlı bir kaspinin adını çəkir. Adın sonundakı "s" şəkilçisi latın dilində adlıq hal şəkilçisi olduğuna görə, ola bilsin ki, bu ad türkcə ege, əkə, aka sözündəndir (5).

Deyənlərdən aydın olur ki, Manna, Midiya, Atropatena və Kaspiana toponimlərini və şəxs adlarını Azərbaycan dilinin leksik vahidləri saymaq olar. Beləliklə, e.ə. III minillikdən Cənubi Azərbaycan ərazisində və ona bitişik əyalətlərdə proto-Altaymənşəli (Alatae və ya Aratta) etnosların yaşaması ehtimal edilə bilər. Manna və Maday etnosları da belə bir etnik mühitdə ortaya çıxmış və yeni Azərbaycan türk etnosunun təşəkkülündə öz əvəzsiz rolunu oynamışdır.

Yazılı mənbələrə nəzər saldıqda Kaspiana əyalətinin antik dövrdə bu cür adlanmasının, ilk orta əsrlərdə isə Balasakan və ya Paytakaran adlanmasının şahidi oluruq. Kaspilərin məskunlaşdığı Kaspiana antik dövrdə Kür və Arazın birləşmədiyini nəzərə alsaq, Arazın mənsəbinə doğru hər iki sahili və Kürə qədər əraziləri, bəzi hallarda isə Kürün sol sahilini də əhatə etdiyini görmək mümkündür. Muğan düzünün və respublikamızın cənub bölgəsini, o cümlədən, Cənubi Azərbaycanın Muğan və ətrafının Xəzərə doğru olan hissəsini əhatə edən Kaspiana hazırkı Mil düzünün Kürə Arazın qovuşduğu yerə qədərki əraziləri də əhatə etmişdir. Qeyd etdiyimiz kimi antic dövrdə Kür və Araz çayları ayrı-ayrılıqda Xəzərə töküldüyünə görə, məhz müasir Mil düzünün şərq hissəsinin həmin yerdə iki çay arasında qaldığını nəzərə alaraq bu fikri söyləmək olur. İlk orta əsrlərdə Balasakan ərazisində sakların və hunların olduqca geniş ərazidə yayıldığını da əminliklə söyləmək lazımdır (Xəritə 1).

Son dövrlər aparılan arxeoloji tədqiqatlar nəticəsində də kaspı və alban tayfalarına məxsus bir sıra arxeoloji maddi mədəniyyət nümunələri üzə çıxarılmış və təhlil edilmişdir. Kaspiana əyalətinin mühüm arxeoloji abidələrindən biri Babazanlı nekropoludur. 2011-2017-ci illərdə A.M.Məmmədovun və Ə.H.Babayevin rəhbərliyi ilə aparılmış arxeoloji tədqiqatlar nəticəsində tarixi Kaspiana ərazisində mövcud olmuş böyük bir antik dövr nekropolu öyrənilmiş-

dir. Babazanlı nekropolunda aparılmış arxeoloji qazıntı işləri nəticəsində 30-dan çox küp qəbir tədqiq edilərək öyrənilmişdir (13; 14; 15; 16; 17). Son illərdə arxeoloji qazıntılar daha da intensivləşmişdir. Son qazıntılar zamanı öyrənilmiş küp qəbirlərdən biri II qazıntı sahəsində, ikisi isə III qazıntı sahəsində yerləşən küp qəbirlərdir. II qazıntı sahəsinin şərqində yerləşən I nömrəli küp qəbirin ölçüsü 120x90 sm olmuşdur. Arxeoloji qazıntı işləri nəticəsində küp qəbirin içi açılmışdır. İçərisində mərhum bükülərək sol böyrü üstə dəfn olunmuşdur. İçərisində 5 ədəd saxsı qab üzə çıxarılmışdır. Saxsı qablar bardaq, dolça və cam tipidir. Yaşlı insana məxsus qəbirdə qabların biri bardaq, biri dolça, biri qulpsuz, ikisi isə tayqulp camdır (Tablo 5).

III qazıntı sahəsinin mərkəzində yerləşən 2 N-li küp qəbirin də içərisi açılmışdır. Küp qəbirin içərisində insan skeletinin hissələri, o cümlədən, bir ədəd mis sikkə, muncuqlar, kəsici alətin hissələri aşkar olunmuşdur. Qəbir küpü standart halda 120x80 sm ölçüdə idi. Küp qəbirin kənarında da iki ədəd küpənin hissələri üzə çıxarılmışdır. Asma bir neçə muncuqdan ibarət idi. Materiallar qəbirin qadına məxsus olduğunu söyləməyə əsas verir (Tablo 4; 6; 7; 8).

Babazanlı nekropolunda III qazıntı sahəsinin şimal-şərq küncünə yaxın hissədə daha bir küp qəbirin içərisi açılmışdır. 3 N-li küp qəbirdən insan skeletinin hissələri, bir ədəd kiçik həcmli qab, iki ədəd xəncər hissələri aşkar olunmuşdur. Materiallar mərhumun kişi olduğunu söyləməyə əsas verir (Tablo 1; 2; 3). Arxeoloji qazıntı işləri zamanı aşkar olunmuş maddi mədəniyyət nümunələrinin təhlili bir daha onların Qafqaz Albaniyasının antik dövrünə aid nekropolun materialları olduğunu göstərir. Aşkar olunmuş insan skeletlərinin tədqiqi isə onların bütün nekropola aid olan kəsp antropoloji tipinə məxsus olduğunu göstərir (13; 14).

Salyan rayonu ərazisində yerləşən Babazanlı nekropolu yaxınlığında yerləşən və təxminən 7 ha-lıq ərazini əhatə edən təpənin həmin nekropolun yaşayış yeri olduğu təxmin edilir. Belə ki, yaxınlıqda baxış keçirilən zaman bir sıra saxsı nümunələrinin olduqca kiçik hissələrinə rast gəlinmişdir (14).

Qeyd etməliyik ki, Babazanlı nekropolunda yeddi ildir aparılan arxeoloji qazıntı işləri ərazinin Qafqaz Albaniyasının məntəqələrindən biri olduğunu, aşkar olunmuş qəbirlərin isə albanlara və kaspilərə məxsus olduğunu göstərir.

III qazıntı sahəsində 1 N- li küp qəbirdən aşkar olunmuş gümüş sikkə bu baxımdan xüsusi qeyd olunmalıdır. Gümüş sikkə Atropatena zərbxanasında Parfiya hökmdarı III Artabanın (Ərdəban) adından buraxılmışdır. Parfiya draxmasının diametri 19-22 mm, çəkisi 2,28 qramdır. Sikkənin aversində nöqtəvari çərçivənin daxilində III Artabanın üzünü sağa təsviri verilmişdir. Uzun saqqalı və bıığı, başında alnını bağlayan və arxadan bant formasında bağlanmış diadema var. Boğaz nahiyəsində üç düzümlü mirvari asma var. Revers təsvirində isə mərkəzdə üzünü sola taxtda oturmuş, əlində yay tutmuş Arşak təsvir edilmişdir. Yayın altında Arşakın dizlərinin qarşısında Atropatena zərbxanasının monoqramması verilmişdir. Arşakın təsvirinin ətrafında yunan dilində III Artabanın epitələri verilmişdir (14).

Əldə olunmuş maddi mədəniyyət nümunələri Babazanlı abidəsinin mühüm strateji ərazidə yerləşdiyini bir daha təsdiq edir. Belə ki, tarixi Azərbaycan torpağında mövcud olmuş Qafqaz Albaniyası və Atropatena dövlətlərinin əla-

qələrinin öyrənilməsində Babazanlı abidəsinin rolu əvəzsizdir. Kaspiana vilayətinin ərazisində yerləşən abidə alban-kaspi tayfalarının adət-ənənəsinin və dini dünyagörüşünün tədqiqi baxımından da əhəmiyyətlidir (14).

Sonda onu qeyd etmək yerinə düşər ki, istər antik müəlliflərin yazılı mənbələrində istərsə də, müasir arxeoloji tədqiqatlar bizə onu deməyə əsas verir ki, qədim Azərbaycan dövlətləri olan Albaniya və Atropatena ərazisindəki yerləşən Kaspiana vilayətində yaşamış kaspilər Azərbaycan xalqının təşəkkül tapmasında böyük rol oynamışdır. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycan əhalisinin antropoloji tipi elmi ədəbiyyatda kaspi adlanır. Təbii ki, gələcəkdə bütün bunların bir mənalı təsdiqini tapması üçün əsaslı dəlillərin ortaya çıxarılması Azərbaycanda tarix və arxeologiya elminin qarşısında duran başlıca məqsədlərdən biridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Мамедова Ф.Дж. Кавказская Албания и албаны. Баку, 2006, 980 с.
2. Страбон География в 17 книгах // перевод Р.Г.Мищенко, Москва, 1879, 1143 с.
3. Claudis Ptolemy Geography, Translated and edited by Edward Luther Stevenson, New York, 1932, 240 pp.
4. Herodotus The History, New York, 2005, 1692 p.
5. Azərbaycan tarixi üzrə qaynaqlar. Bakı, 1989, 487 s.
6. Дьяконов И.М. История Мидии. I книга, Баку, 2012, 332 с.
7. Дьяконов И.М. История Мидии. II книга, Баку, 2012, 186 с.
8. Алиев И.Г. Очерки истории Атропатены. Баку, 1989, 160 с.
9. Qeybullayev Q. Azərbaycan türklərinin təşəkkülü tarixindən. Bakı, 1994, 248 s.
10. Ибн ал-Факих Книга о странах (перевод с арабского Н.А.Караулова) СМОМПК, 31, Тифлис, 1902, с. 1-58
11. Ибн Хордадбех Книга путей и стран. Пер. с араб. ком. и иссл., указ. и карты Н.Велихановой, Баку: Элм, 1986, 428 с.
12. Fazili A.H. Atropatena e.ə. IV – b.e. VII əsrlərində. Bakı, 1992, 216 s.
13. Babayev Ə.H., Məmmədov A.M., Rəcəbov M.İ. Salyan arxeoloji ekspedisiyasının 2016-cı ildə apardığı arxeoloji qazıntı və çöl-tədqiqat işlərinin hesabatı. Bakı, 2016, 10 s.
14. Babayev Ə.H., Məmmədov A.M., Rəcəbov M.İ., Məmmədzadə H.A. Salyan arxeoloji ekspedisiyasının 2017-ci ildə apardığı arxeoloji qazıntı və çöl-tədqiqat işlərinin hesabatı. Bakı, 2017, 21 s.
15. Məmmədov A.M. Biləsuvar rayonunun arxeoloji abidələrinə dair // Tarix və onun problemləri, Bakı, 2013, N 4, s. 290-294
16. Məmmədov A.M., Əliyev T.V., Rəcəbov M.İ. Salyan arxeoloji ekspedisiyasının 2012-ci ildə apardığı arxeoloji qazıntı və çöl-tədqiqat işlərinin hesabatı. Bakı, 2012, 15 s.
17. Məmmədov A.M., Əliyev T.V., Rəcəbov M.İ., Məmmədzadə H.A. Salyan arxeoloji ekspedisiyasının 2013-2014-cü illərdə apardığı arxeoloji qazıntı işlərinin nəticələri (Salyan rayonu), Azərbaycanda arxeoloji tədqiqatlar – 2013-2014, Bakı, 2015

Abdulla Bekir oghlu Abdullayev

CASPIANA PROVINCE AND CASPIS

SUMMARY

One of the main issues of the archeology and history science of Azerbaijan is to learn the Caspiana province and Caspi tribe, which played an important role in shaping the modern Azerbaijan people, where were of the territory of ancient Azerbaijani states - Albania and Atropatena. Without any distinction of the ancient periodical sources and modern archaeological investigations it leads to the possibility that caspis were turkic speaking ethnos. It is certainly one of the important goals of the Azerbaijan archeology in the future to reveal and to explore for earning a meaningful deficit and acceptance without hesitation of this.

Абдулла Бекир оглу Абдуллаев

ПРОВИНЦИЯ КАСПИАНА И КАСПЕЙЦЫ

РЕЗЮМЕ

Одним из основных вопросов науки археологии и истории Азербайджана является изучать провинцию Каспиана и племя Каспи, которые сыграли важную роль в формировании современного азербайджанского народа, где находились древние Азербайджанские государства - Албания и Атропатена. Без какого бы то ни было различия древние периодические источники и современные археологические исследования привели к тому, что каспейцы были туркской этносом. Это безусловно, одна из важных целей Азербайджанской археологии в будущем выявить и исследовать для получения значимого дефицита и принятия без колебаний.

1

2

Tablo 1

1

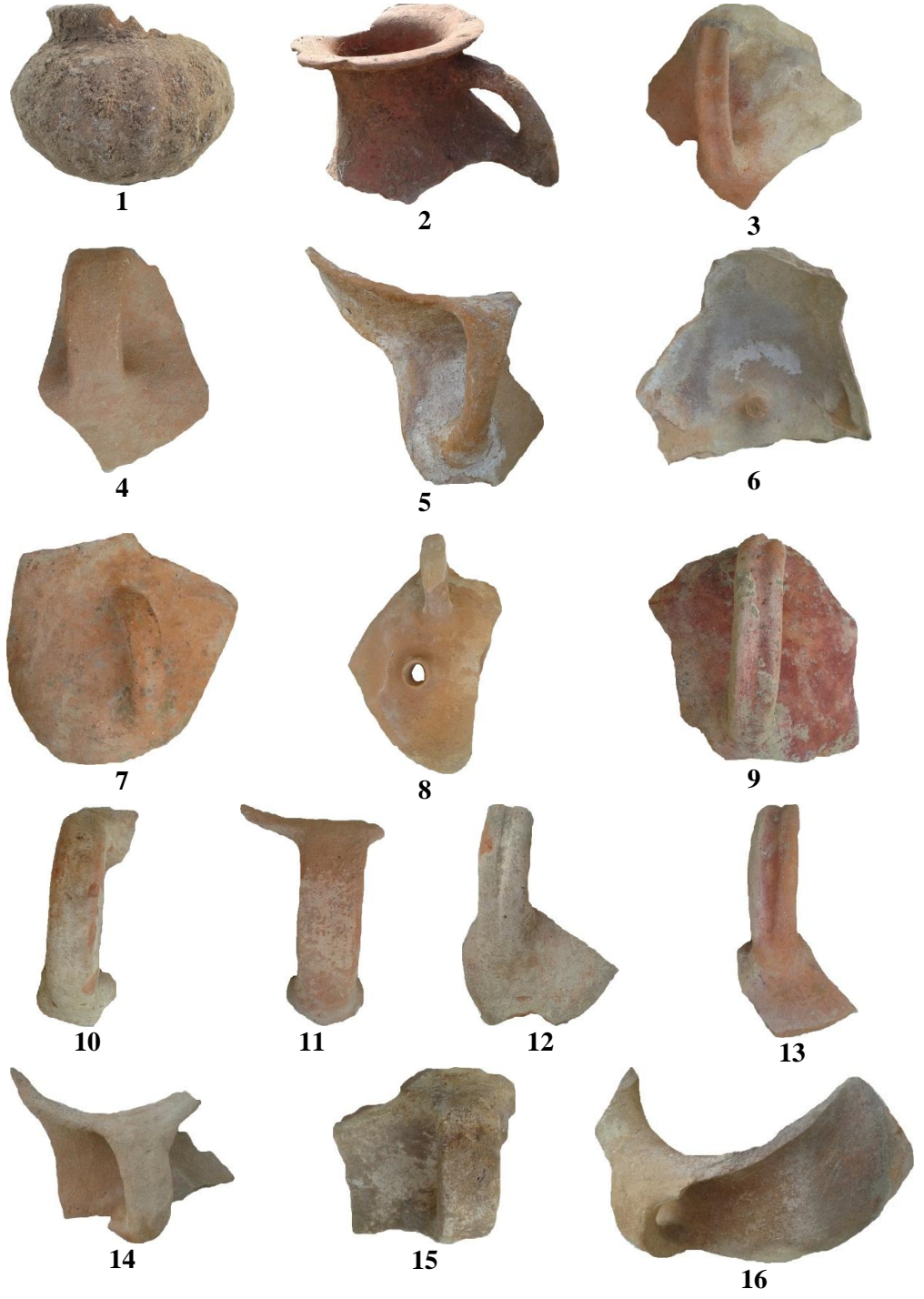

2

3

Tablo 2

Tablo 3

Tablo 4

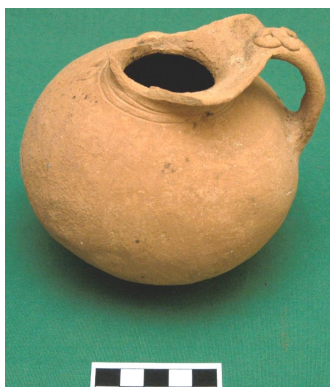

1

2

Tablo 5

1

2

Tablo 6

1

2

Tablo 7

1

2

Tablo 8

Xəritə 1. Qafqaz Albaniyasının ilk orta əsr inzibati xəritəsində Kaspiana (Paytakaran və ya Balasakan) əyaləti